

Trær i Norge: EIK

Eika er kongen blant trærne. Det blir sagt at den bruker 500 år på å vokse og 500 år på å dø. Mollestadeika er trolig rundt 1000 år gammel og er ett av Norges eldste trær. Det finnes to viltvoksende arter eik i Norge. Dette er varmekjære treslag som inngår i det vi kaller edelløvskog.

Eika som viktig levested

Eik er antageligvis det treet i Skandinavia som er levested for flest arter. Rundt 1500 arter insekter, sopp, mose og lav er funnet på eik.

Eikehjort er Europas største billeart, og hannen kan bli opptil 8 cm lang! Arten finnes mest på gamle eiketrær, og den er funnet sikkert i Norge bare én gang. Kjevene hos billen ser ut som et gevir og brukes i kampen mellom hannene om de mest snasne eikehjort-hunnene.

Blomsterstry er én av 300 lavarter i Norge som er funnet på eik. Noen lavarter finnes bare på eik og nokså mange er truede arter.

Bruk av eik

Forskjellige eikearter og eikepopulasjoner har ulike genetiske egenskaper. Bruksområde og kvalitet på de genetiske ressursene kan derfor variere mellom arter og populasjoner.

Osebergskipet. Eik er et hardt treslag som godt tåler vann. Eik har derfor blitt mye brukt til skipsbygging helt fra vikingtida. Osebergskipet, funnet i en gravhaug i Vestfold, er en 22 meter lang eikeskute bygd rundt år 800 e.Kr.

Bruk i dag. Eik brukes i dag til parkett, møbler og terrasseplank. Eik er motstandsdyktig mot råte og er det treslaget i Norge som har lengst holdbarhet brukt ute. Eik av god kvalitet brukes også i tønner for lagring av vin og whisky. Smaken på drikke som har ligget på eikefat kan variere etter hvor eiketrærne kommer fra. Dette skyldes genetiske forskjeller.

Nye ord

Cupula er betegnelsen på den harde, koppformete hylsen som eikenøtta ligger i. På norsk brukes også ordet hams.

Mollestadeika i Aust-Agder er fredet i likhet med flere andre gamle og hule eiketrær som har spesielt mange sjeldne arter knyttet til seg. Gammel, oppsprukken bark, døde greiner og hulrom med vedmuld gir næring og variasjon i mikroklima.

Utbredelse

Eika er vidt utbredt lenger sør i Europa og går bare så vidt inn i Norge i sørlige og kystnære strøk. Sommereika tåler det kaldere innlandsklimaet bedre enn vintereika som bare vokser ute ved kysten. Eika overlevde siste istid sør i Europa og kom til Norge for ca. 7000 år siden. Under varmetida (5500-500 f.Kr.) var utbredelsen av eik mye større enn i dag. I løpet av 1600-tallet ble de store eikeskogene delvis borte på grunn av skipsbygging og oppdyrking av jord.

Samlet utbredelse for sommereik og vintereik.

Genetisk variasjon og genetiske ressurser

Arv og miljø avgjør hvilke egenskaper planter og dyr har. Hva som arves er bestemt av genene som ligger i DNAet.

Genetisk variasjon er forskjeller i DNA/gener mellom individer og/eller populasjoner og er en forutsetning både for evolusjon og for foredling og utvikling av nye sorter og raser. Genetisk variasjon er en viktig del av det biologiske mangfoldet.

Genetiske ressurser kan defineres som biologisk materiale med genetisk variasjon eller genetiske egenskaper som kan ha betydning for utvikling og målrettet bruk. Frø, planter og sperm er eksempler på genetiske ressurser.

Genressurssenteret ønsker i denne plakatserien å formidle kunnskap om de forskjellige treslagene i Norge, hva de brukes til og hvilken rolle de spiller som genetiske ressurser.

Visste du at?

Ekte kork kommer fra barken på korkeik som vokser rundt Middelhavet. I dag brukes stort sett plast som erstatning.

To arter eik i Norge

Det finnes ca. 500 arter eik i verden. De hører hjemme i bøkefamilien. De to viltvoksende norske eikeartene, sommereik (*Quercus robur*) og vintereik (*Quercus petraea*) har begge lappa blad. Det betyr at bladene er noe delt mot midten. Eikeartene kan krysse seg med hverandre og skaper på denne måten stor genetisk variasjon. Det er ikke alltid like lett å se forskjell på de to artene.

Foto: Jeanette Brun, NMBU

Sommereik. Bladene til sommereik er bredest over midten og har lapper også mot stilken, såkalte "bladører". Sommereik har kort bladstilk og lang og tynn blomst- og nøttestilk. Nøtteskrika er viktig for spredning av eik, og den lange nøttestilken på sommereika gjør det spesielt lett å få tak i disse nøttene.

Foto: Jeanette Brun, NMBU

Vintereik. Bladene til vintereik er bredest rundt midten og smalner jevnt av mot stilken. Vintereik har lang bladstilk og kort og kraftig blomst- og nøttestilk.

Eikedød

Sykdommen "Sudden oak death" tok livet av mange eiketrær i California på 1990-tallet. Sykdommen skyldes en slimsopp som også har kommet til Europa. De europeiske eikeartene ser ut til å være motstandsdyktige, men sykdommen angriper også blant annet bøk og rhododendron. Vi vet ikke om sykdommen kommer til å spre seg i Norge.

Undersøk selv!

Hvilke kommuner har eikeblader i kommunevåpenet? Ser du om det er sommereik eller vintereik? Hvorfor er det så vanskelig å fastslå alderen på gamle og hule eiketrær?

